

СВІТАЛЬСЬКИЙ Микола Гнатович (12(24). 12. 1884, х. Рогізний Сумського пов. Харківської губ., нині с. Рогізне Сумського р-ну Сумської обл. — 15. 09. 1937, Дніпропетровськ, нині Дніпро) — геолог, мінералог, петрограф. Академік (1930) та віце-президент (1935—37) АН УРСР. Закінчив Санкт-Петербурзький гірничий інститут (1911), де від 1919 й працював: від 1921 (після захисту магістерської дисертації) — завідувач кафедри петрографії, від 1927 — завідувач кафедри корисних копалин. Водночас від 1912 — у Геолкомі: від 1918 — завідувач петрографічною секцією, від 1926 — заступник директора; від 1921 — професор Київського гірничо-геологічного інституту та Київського університету; 1934—37 — директор Інституту геологічних наук АН УРСР (Київ). 1930—34 — голова Центральної комісії з запасів корисних копалин. Наукові дослідження: геологічна будова та походження рудних родовищ, петрографія метаморфічних і вивержених порід. Вивчав руди чорних і кольорових металів на Уралі, Прибайкаллі, Забайкаллі (усі — Росія), залізрудні родовища Криворіжжя (нині Дніпропетровська обл.), Керченського півострова (нині АР Крим), ртутні прояви Нагольного кряжу (нині Луганська обл.), нафтопрояви Дніпровсько-Донецької впадини, зокрема на Роменщині (нині Сумська обл.). Склавав першу детальну геологічну карту, уточнив контури рудних тіл, прослідкував рудоносні структури, описав мінералогію, тектоніку та генезис залізрудних покладів Криворізького басейну.

Ініціював систематичне дослідження докембрійських утворень на території СРСР. Запропонував застосування глибокого алмазного буріння. 29 червня 1937 заарештований, 15 вересня того ж року за сфабрикованим звинуваченням у керівництві «контр-революційною організацією геологів» засуджений до розстрілу. 1957 реабілітований. На честь С. названо смарагдово-зелений слюдяний мінерал (світальскит) та вулицю у Кривому Розі.

Основні праці

К вопросу о классификации кристаллических сланцев // Геол. вестник. 1915. Т. 1, № 3; Серебро-цинковые месторождения восточной части Нерчинского горного округа (с 27 картами и диаграммами). Петроград, 1919; Железнодорожное месторождение Кривого Рога и генезис его руд // Изв. Геол. ком-та. 1924. Т. 43, вып. 1; Геологические исследования в Читинском золотоносном районе (с одной картой). Москва; Ленинград, 1932; Курс рудных месторождений. Ленинград; Москва, 1932. Т. 1. Месторождения магматические; т. 2. Месторождения выветривания, осадочные и метаморфические; Нагольный кряж. К., 1935; Класифікація вивержених гірських порід за ознакою насичення // Геологічний журнал. 1935. Т. 1, вип. 3—4; Соляна тектоніка Північно-української мульті і можливість знаходження в ній нафти // Вісті АН УРСР. 1936. Ч. 5—6; Происхождение кристаллических сланцев и метаморфических горных пород (Исторический очерк). К., 1937.

Рекомендована література

1. Макаренко Д. Видатний вчений в галузі рудної геології академік М. Г. Світальський // Геологічний журнал. 1994. № 4—6;
2. Його ж. «Кримінальна справа» академіка Світальського // Наука і суспільство. 1995. № 3—4;
3. Гожи́к П., Макаренко Д. Ім'я, увічне у світальскиті: до 120-річчя від дня народження академіка М. Г. Світальського // Вісн. НАНУ. 2004. № 12;
4. Макаренко Д. Голгофа українських геологів. К., 2007;
5. Оноприенко В. Вице-президент Академии наук Украины геолог Николай Свительский: Трагическая судьба в эпоху репрессий. Saarbrücken, 2018.

Д. Є. Макаренко

Бібліографічний опис:

Світальський Микола Гнатович / Д. Є. Макаренко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-879312>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).